

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**О Н О В Л Е Н Н Я З М І С Т У , Ф О Р М Т А
М Е Т О Д І В Н А В Ч А Н Н Я І В И Х О В А Н Н Я
В З А К Л А Д А Х О С В І Т И**

Збірник наукових праць

Наукові записки
Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований в 1996 році

Рівне – 2007

ББК 74.20

О - 59

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

Головний редактор:

Пальчевський Степан Сергійович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Заступник головного редактора:

Янцур Микола Сергійович – кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний секретар) (Рівненський державний гуманітарний університет).

ЧЛЕНИ РЕДАКЦІЙНОЇ КОЛЕГІЇ:

Бех Іван Дмитрович – доктор психологічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Інститут проблем виховання АПН України);

Вербець Владислав Володимирович – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Воробійов Анатолій Миколайович – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Дем'янчук Анатолій Степанович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АНВШ України (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Карпенчук Світлана Григорівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Коваль Ганна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Литвиненко Світлана Анатоліївна – доктор педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Лісова Світлана Валеріївна – доктор педагогічних наук, професор (Міжнародний економіко-гуманітарний університет ім. академіка Степана Дем'янчука);

Малафійк Іван Васильович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Мітюрів Борис Никифорович – доктор педагогічних наук, професор, дійсний член АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павелків Роман Володимирович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Павлютенков Євген Михайлович – доктор педагогічних наук, професор (Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти);

Пасічник Ігор Демидович – доктор психологічних наук, професор (Національний університет “Острозька Академія”);

Поніманська Тамара Іллівна – кандидат педагогічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет);

Савчин Мирослав Васильович – доктор психологічних наук, професор (Дрогобицький державний педагогічний інститут ім. Івана Франка);

Терещук Григорій Васильович – доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПН України (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка);

Тищук Віталій Іванович – кандидат педагогічних наук, професор, член-кореспондент АПСН (Рівненський державний гуманітарний університет);

Ямницький Вадим Маркович – доктор психологічних наук, професор (Рівненський державний гуманітарний університет).

Затверджено Вченою Радою Рівненського державного гуманітарного університету (протокол № 6 від 26. 01. 2007 р.).

Збірник затверджений ВАК України як наукове фахове видання, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора і кандидата наук з педагогіки (постанова Президії ВАК України №1-05/7 від 9.06.1999 р. та додаток до постанови ВАК України від 11.10. 2000 р. № 1 – 03/8).

За достовірність фактів, дат, назв і т. п. відповідають автори статей. Думки авторів можуть не збігатися з позицією редколегії. Рукописи рецензуються і не повертаються.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31. Рівненський державний гуманітарний університет

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2007

момент, коли вона повинна усвідомити себе як ціле і перенести увагу з фактів і явищ на ті поняття, якими вона користується.

Методологічно цінним є те, що Виготський дає приклад аналізу роботи над поняттями в двох напрямках. По-перше, він говорить про можливе дослідження понять шляхом чистої дедукції, тобто шляхом знаходження логічних відношень між поняттями. Другий шлях дослідження понять він називає шляхом нової індукції, нового аналізу, встановлення нових відношень через роботу над реальним змістом цих понять. Під індукцією тут розуміється узагальнення великих груп емпіричних фактів, співставлення їх, аналіз і створення нових абстракцій. І хоч Виготський говорить про те, що результатом роботи над поняттям повинні бути не нові логічні форми взаємовідносин понять, а саме поняття вищого порядку (категорії), на наш погляд, дедукція (логічний аналіз) може розглядатися і як один з важливих допоміжних засобів аналізу, перевірки тощо і цих взаємовідносин.

До того ж, Виготський цілком вірно підкреслює відсутність принципової різниці між роботою над поняттями нижчого порядку в емпіричній психології і поняттями вищого порядку в загальній психології. Різниця ця скоріше кількісна, тобто в ступені одного і того ж явища (процесу узагальнення). Це випливає з того, що, згідно з Виготським, всередині емпіричної науки має місце постійна розробка методів, теорій, гіпотез, тобто здійснюється перехід від факту до поняття. На методологічному рівні, тобто на рівні загальної психології, повинна здійснюватися така ж сама робота для груп фактів з декількох спеціальних психологій для розробки понять вищого порядку (категорій). Таким чином, в будь-якій науці, в тому числі і психології, відбувається не механічне накопичення матеріалу, а різноманітна багатоступенева його переробка у вигляді групування фактів, гіпотез, теорій, класифікацій, систематизацій, що допомагає глибше усвідомити частину реальності, яка входить в її предмет.

При цьому Виготський зауважує, що існує граничний рівень узагальнення можливий в кожній спеціальній психології (емпіричній), який дає в результаті поняття нижчого порядку. Подальше узагальнення і отримання понять вищого порядку стає можливим при умові виходу за межі кожної часткової психології і співставлення її матеріалу з матеріалом сусідніх. Таке узагальнення матеріалів низки часткових психологій і повинна здійснювати, на думку Виготського, відсутня і зараз методологічна загальна психологія, в цьому її головна відмінність від кожної спеціальної психології, в тому числі і від теперішньої психології дорослої людини, яка взяла на себе частково функції справжньої загальної психології. В цій ситуації таке узагальнення повинно здійснюватись, на наш погляд, в кожному конкретному дійсно системному дослідженні будь-якої психологічної проблеми, що зробить внесок як в створення методологічної загальної психології, так і в загальну систематизацію психологічних знань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блауберг И.В., Юдин Э.Г. Становление и сущность системного подхода. – М., 1973.
2. Виготский Л.С. Собрание сочинений в шести томах. – М., 1982.
3. Садовский В.Н. Методология науки и системный подход // Системные исследования. Ежегодник. – М., 1977.
4. Урсул А.Д. Общенаучный статус и функции системного подхода // Системные иссл-я. Ежегодник. – М., 1977.
5. Щедровицкий Г.П. Принципы и общая схема методологической организации системно-структурных исследований и разработок // Системные исследования. Ежегодник. – М., 1981.
6. Ярошевский М.Г. История психологии. – М., 1985.

Резюме. В статье проанализирована известная работа Л.С.Виготского "Исторический смысл психологического кризиса" (1927) как вклад в разработку методологии систематизации психологических знаний.

Ключевые слова: психологический кризис, личность.

Summary. The article contains the analysis of well-known work "Historical sense of psychological crisis" (L.S. Vygotsky, 1927) as contribution to elaboration of system approach in psychology.

Key words: psychological crisis, person.

Одержано редакцією 13.12.2006.

УДК: 37: [195. 922. 8]

Г. В. РУДЬ

ДИНАМІКА ФОРМУВАННЯ І РЕАЛІЗАЦІЇ ЖИТТЄВИХ ПЛАНІВ ОСОБИСТОСТІ У РАННІЙ ЮНОСТІ

Резюме. У статті представлені й обґрунтовані результати дослідження інтернально-екстернальної природи особистості як критерію формування життєвої перспективи у ранній юності.

Ключові слова: життєві плани, життєва перспектива особистості, спосіб самовизначення.

Постановка проблеми. Наукові зусилля педагогів і психологів спрямовуються на вдосконалення, поглиблення індивідуальних життєтворчих процесів у молодій людини, особливо раннього юнацького віку – періоду особистісного самовизначення й побудови карти власного життєвого шляху. Адже, як підкреслював Л. С.Виготський: „Це вік відкриття свого Я, оформлення особистості, з однієї сторони, та вік оформлення

світогляду, відношення до світу – з другої” [1, 163].

На думку багатьох дослідників життєве самоздійснення та формування життєвої перспективи у великій мірі визначається особистісною сферою сприймання, ідентифікації й відношення до подій, ситуацій, фактів життя [3-6; 9-10].

У контексті культурно-історичної теорії С.Л.Виготський зауважував, що „недаремно зовнішнім корелятом цієї події є виникнення життєвого плану як певної системи пристосування, яка вперше усвідомлюється дитиною у цьому віці”[2, 164].

Особистісне самовизначення, життєва самореалізація людини у багатьох аспектах визначається її індивідуально-перцептивними стратегіями, переконаннями, цінностями й установками [7, 9, 10]. Вагомим психологічним чинником при тому є локалізація суб’єктивного контролю особистості. Проте проблема особистісного самовизначення юнаків у контексті сприймання й осмислення ними власного життєвого шляху, формування життєвої перспективи на сьогодні розроблена ще недостатньо.

Організація та результати дослідження. проведене дослідження ставило за мету виявити і проаналізувати окремі аспекти формування життєвої перспективи у ранній юності, пов’язані з особистісною локалізацією суб’єктивного контролю. У дослідженні брали участь школярі старших класів і студенти вузів.

За основу даного дослідження обрано методику “Футурологічне опитування” (В.Г.Панок).

Проаналізовано міркування школярів і студентів щодо відсоткового вираження залежності здійснення життєвих планів від самої людини (рис. 1). Загалом, більшою мірою респонденти вважають, що здійснення планів залежить від людини на 90-99% (39,2; 49,2), 80-89% (27,5; 23,1). Другу позицію за вираженістю займає міркування респондентів, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 70-79% (15,7; 10,8), 50-59% (9,8; 12,3). Мінімально виражене судження, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 60-69% (5,9; 4,6) і 0-9% (2,0; 0).

Зокрема, школярі більшою мірою вважають, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 90-99% (39,2), 80-89% (27,5). На другій позиції за вираженістю розташоване міркування школярів, що здійснення планів залежить від людини на 70-79% (15,7). Мінімально виражене судження, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 50-59% (9,8), 60-69% (5,9), 0-9% (2,0).

У студентів, загалом, також найвираженішими є міркування, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 90-99% (49,2) і 80-89% (23,1). Друге місце за вираженістю займає думка, що здійснення планів залежить від людини на 50-59% (12,3). Мінімально вираженими у студентів є міркування, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 70-79% (10,8), 60-69% (4,6).

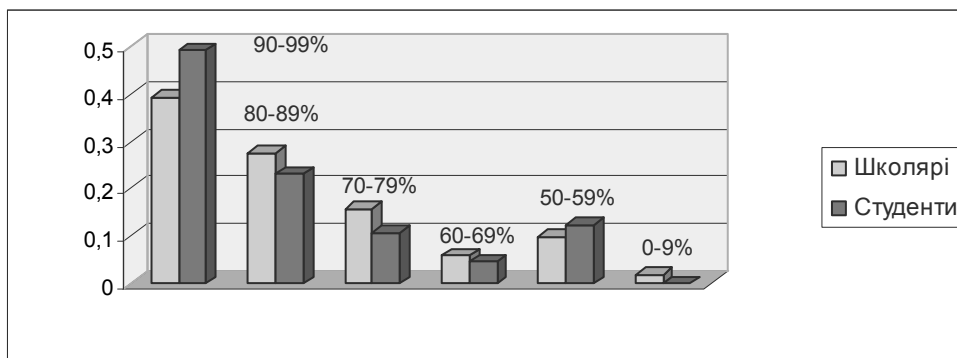

Рис. 1. Локус відповідальності людини за власне життєздійснення.

Загалом, студенти у порівнянні з школярами більшою мірою вважають, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 90-99% (49,2 і 39,2), 50-59% (12,3 і 9,8). Разом з тим, студенти в меншій мірі виражають міркування, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 70-79% (10,8 і 15,7). Відносно стабільною залишається вираженість судження студентів і школярів, що здійснення життєвих планів залежить від людини на 60-69% (4,6 і 5,9), 80-89% (23,1 і 27,5).

Вказані виявлення, за нашим припущенням, у розрізі подвійної концепції психологічного часу О.О.Кроніка і Є.І.Головахи [1-5; 7; 8] детермінується зміщенням центру особистісної структури у студентів при порівнянні з школярами у бік інтернальності, що у свою чергу зумовлює розвиток таких особистісних рис як відповідальність за власне життєздійснення, цілеспрямованість, емоційна врівноваженість, а також реалістичність при прогнозуванні життєвих подій, досягненні намічених цілей.

Відповідно, середній відсотковий показник залежності здійснення життєвих планів від людини у студентів, загалом, у порівнянні з школярами збільшується від 79,20 до 81,69 (див. табл. 1). Це знову засвідчує зміщення способу життєвого відреагування у студентів за шкалою “інтернальність-екстернальність” у бік інтернальності, тобто відповідальності за власне майбутнє, за власну долю, здатності впливати на їх характер і зміст.

Граничні відсоткові показники залежності здійснення життєвих планів від людини серед студентів чоловічої статі порівняно з школярами чоловічої статі становлять відповідно 79,31 і 83,43. Разом з тим у студенток в порівнянні з школярами показник залежності здійснення життєвих планів від людини дещо

зменшується від 79,14 до 78,52.

Таблиця 1.

Показники вираженості міркувань респондентів щодо залежності здійснення життєвих планів від людини (%)

Показники	Школярі		Студенти	
	Загальні показники		Загальні показники	
	Чол.	Жін.	Чол.	Жін.
1. Середній показник залежності здійснення життєвих планів від людини	79,20		81,69	
	79,31	79,14	83,43	78,52
2. Мінімальний показник залежності здійснення життєвих планів від людини	5,0		50,0	
	50,0	5,0	50,0	50,0
3. Максимальний показник залежності здійснення життєвих планів від людини	100,0		100,0	
	100,0	100,0	100,0	99,0

Загальний мінімальний відсотковий показник залежності здійснення життєвих планів від людини у студентів, загалом, у порівнянні з школярами збільшується від 5 до 50. Максимальний залишається незмінним – 100.

Загальний мінімальний і максимальний відсотковий показники залежності здійснення життєвих планів від людини у студентів чоловічої статі в порівнянні з школярами чоловічої статі також не змінюються і становлять 50 і 100.

Разом з тим, загальний мінімальний відсотковий показник залежності здійснення життєвих планів від людини у студенток у порівнянні з школярками зростає від 5 до 50. Максимальний відсотковий показник залишається майже незмінним – 100 і 99.

Результати дослідження свідчать про зростання у студентів впевненості у здійсненні власних життєвих очікувань, розвиток послідовності й реалістичності при виборі способів та засобів їх реалізації, що детермінується, насамперед, набуттям студентами значущого соціального досвіду.

У цьому ж контексті ми дослідили розподіл чинників, від яких, на думку респондентів, крім самої людини, залежить здійснення життєвих планів (див. рис. 2).

Загалом, у школярів максимально вираженим є чинник – *непередбачені обставини* (31,4; 33,8). Другу позицію за вираженістю займають – *везіння* (17,6; 18,5), *доля* (15,7; 6,2), *оточуючі люди* (7,8; 12,3). Найменше виражені решта чинників – *випадок* (5,9; 9,2), *матеріальна забезпеченість* (5,9; 4,6), *сім'я* (3,9; 3,1), *кохана людина (друзі)* (2,0; 7,7), *соціальні умови* (3,9; 3,1), *здоров'я* (3,9; 1,5), *зв'язки з впливовими людьми* (2,0; 1,5), *батьки (рідні)* (2,0; 1,5), *вороги* (2,0; 1,5), а також – *бог* (0,0; 1,5), *потаємні сили* (0,0; 1,5), *життєві погляди* (0,0; 1,5), *виховання* (0,0; 1,5).

Зокрема, школярі, загалом вважають, що здійснення життєвих планів, крім людини, в першу чергу залежить від *непередбачених обставин* (31,4). Далі за вираженістю слідує – *везіння* (17,6), *доля* (15,7). Третю за вираженістю позицію займають чинники – *оточуючі люди* (7,8), *випадок* (5,9), *матеріальна забезпеченість* (5,9). Мінімально вираженими є чинники – *сім'я* (3,9), *здоров'я* (3,9), *соціальні умови* (3,9), *кохана людина (друзі)* (2,0), *зв'язки з впливовими людьми* (2,0), *батьки (рідні)* (2,0), *вороги* (2,0).

У свою чергу студенти, загалом, вважають, що здійснення життєвих планів, крім людини, в першу чергу також залежить від *непередбачених обставин* (33,8). Другу позицію за вираженістю займають чинники – *везіння* (18,5), *оточуючі люди* (12,3), *випадок* (9,2). Далі за вираженістю розташовані чинники – *кохана людина (друзі)* (7,7), *доля* (6,2), *матеріальна забезпеченість* (4,6), *сім'я* (3,1). Решта чинників виражені мінімально (1,5).

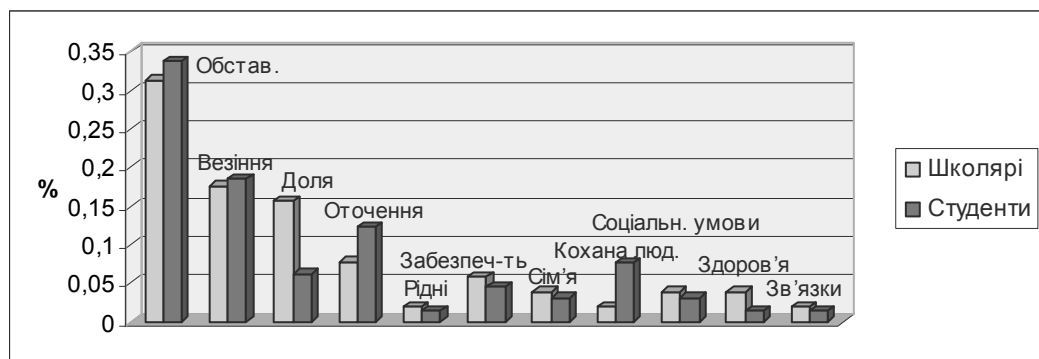

Рис. 2. Розподіл чинників, від яких залежить здійснення життєвих планів.

У студентів в порівнянні з школярами більшою мірою виражені чинники – *кохана людина (друзі)* (7,7 і 2,0), *оточуючі люди* (12,3 і 7,8), *випадок* (9,2 і 5,9). Разом з тим, у студентів, загалом, зменшується вираженість чинника – *доля* (6,2 і 15,7). Відносно стабільною при порівнянні студентів і школярів залишається вираженість решти чинників – *непередбачені обставини* (33,8 і 31,4), *везіння* (18,5 і 17,6), *матеріальна забезпеченість* (4,6 і 5,9), *сім'я* (3,1 і 3,9), *соціальні умови* (3,1 і 3,9) та інші.

Отже, вивчення, структурування чинників, від яких на думку респондентів залежить здійснення життєвих задумів, крім самої людини, дозволили виокремити такі тенденції.

У школярів вищевказані чинники мають значною мірою ірреальний, містичний, можливо забобонний характер (*доля, везіння*), що свідчить, вірогідно, про більш ілюзорне, спонтанне, хаотичне, *екстернальне* сприймання ними власного життя. Разом з тим, у студентів ці фактори набувають “дійсного”, реалістичнішого, “соціоприхильного” характеру *Іоточуючі люди, кохана людина (друзі)*, що, ймовірно, детермінується більш адекватним, “справжнім”, *інтернальним* баченням ними власного життєвого шляху.

Також проведене дослідження дало змогу проаналізувати розподіл очікувань школярів і студентів на допомогу інших осіб при формуванні й реалізації життєвих планів (див. рис. 3).

Загалом, школярі і студенти, плануючи життя переважно розраховують на допомогу *батьків* (49,2; 55,4) та *на самих себе* (49,2; 53,8). Значно менше респонденти, загалом, розраховують на допомогу *друзів* (7,8; 30,8), *коханої людини* (2,0; 1,5), *з-за кордону* (2,0; 0).

Зокрема, школярі, плануючи життя в першу чергу розраховують *на самих себе* (48,6) і допомогу *батьків* (48,6). В меншій мірі вони розраховують на *друзів* (5,7). Крім того, вони мінімально розраховують на допомогу *коханої людини* (2,9) і допомогу *з-за кордону* (2,9).

Студенти, плануючи життя, здебільшого *розраховують лише на себе* (57,1) і *батьків* (52,4). Другу позицію за вираженістю займає розрахунок студентів на допомогу *друзів* (28,6). Мінімально, вони розраховують на допомогу *коханої людини* (2,4).

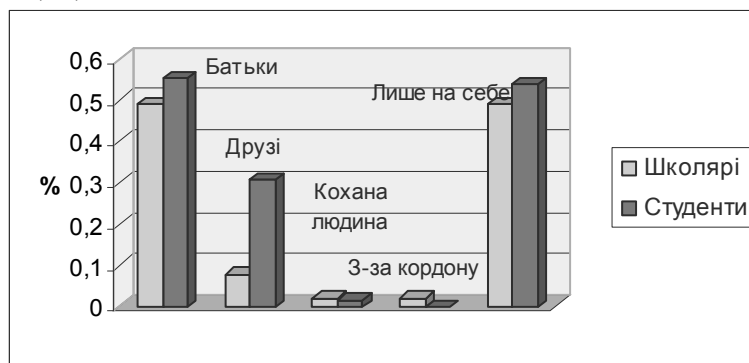

Рис. 3. Розподіл виборів осіб, на допомогу яких розраховують респонденти при реалізації життєвих планів.

Щодо динаміки зазначених розрахунків: загалом, студенти в порівнянні з школярами, плануючи життя, більше розраховують на *друзів* (30,8 і 7,8), а також на *батьків* (55,4 і 49,2) і *на самого себе* (53,8 і 49,2). Відносно стабільною щодо вираженості залишається тенденція в майбутньому розраховувати на допомогу *коханої людини* (2,0 і 1,5), що підтверджує Більший розвиток у студентів інтернальності та впевненості у власні сили (розраховують *лише на самого себе*), комунікабельності, контактності, діловитості, (розраховують *на друзів*), почуття реальності (розраховують *на батьків*) як проявів цілісного, бачення власного життєвого шляху.

У школярів ще виявляється дещо ілюзорне, ірреальне осмислення, сприймання ними власної життєвої перспективи. (розраховують на допомогу *з-за кордону* і *коханої людини*).

Висновки. Розкрито футурологічні аспекти потребово-ціннісної особистісної сфери школярів і студентів як представників раннього юнацького віку. Отримані результати дозволили виокремити відмінності при життєвому прогнозуванні і плануванні респондентами. Зокрема, виявлено, що соціальні успіхи та досягнення студентів (успішне закінчення школи, вступ до ВНЗ, зростання соціального статусу, досвід самостійного прийняття рішень) зумовлюють розвиток у них більш реалістичного, цілісного сприймання життєвого шляху, що як правило стає передумовою розвитку соціальної активності, дієвості, самостійності, цілеспрямованості; адекватності при плануванні майбутньої професійної діяльності; інтернальності; утилізаційності при реалізації життєвих задумів; відкритості, комунікабельності, діловитості, співробітництва; поглиблення почуття впевненості у власних силах, власної винятковості, неповторності.

Базовими соціально зумовленими чинниками, які детермінують психологічні й соціально-психологічні життєтворчі властивості у студентів виокремлено успішний соціальний досвід і професійне самовизначення. Вказані чинники детермінують певні психологічні властивості студентів. Зокрема, їх більшою мірою характеризує внутрішньо-духовна особистісна спрямованість, тобто переважають цінності, пов'язані з задоволенням високих духовних потреб – самореалізація, самоствердження, духовна досконалість, самодостатність.

ЛІТЕРАТУРА

1. Выготский Л.С. Развитие личности и мировоззрения ребенка. – В кн. Психология личности.Тексты. – М., 1982.- С.160-164.
2. Выготский Л.С. Собр. соч.: В 6 т. – Т. 4. – М., 1984.
3. Головаха Е.И., Кроник А.А. Психологическое время личности. – К.: Наукова думка, 1984. – 208 с.
4. Жизненный путь личности: Вопросы теории и методологии социально-психологического исследования / Отв. ред. Л.В.Сохань. – К.: Наук. думка, 1987. – 277 с.

5. Загальна психологія: Підруч. для студентів вищ. навч. закладів. / С.Д.Максименко, В.О.Зайчук, В.В.Клименко, В.О.Соловієнко; За заг. ред. акад. С.Д.Максименка. – К.: Либідь, 2000. – 558 с.
6. Кроник А.А. Субъективная картина жизненного пути как предмет психологического исследования: Автореф. докт дис. – М., 1994.
7. Мистецтво життєтворчості особистості: Наук. метод. посібник: У 2-х т. / Ред. Доній В.М., Несен Г.М., Сохань Л.В. та ін. – К., 1997.
8. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. для студ. вищих пед. навч. закл. – 2. вид., доп. – К.: Вища школа, 2001. – 487 с.
9. Панок В.Г. Основи практичної психології: Підручник для студ. вищих навч. закладів /В.Г.Панок, Т.М.Титаренко, Н.В.Чепелєва та ін. – 2 вид., стер. – К.: Либідь, 2001. – 536 с.
10. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. – К.: Либідь, 2003. – 376 с.

Резюме. В статті представлені і обґрунтовані результати дослідження інтернально-екстернальної природи личности как критерия формирования жизненной перспективы в ранней юности.

Ключевые слова: жизненные планы, жизненная перспектива личности, способ самоопределения.

Summary. In article are presented and substantiated the findings of research the intern-external the nature of the person as the criterion of the formation of vital outlook in early adolescence.

Key words: vital plans, the vital outlook of person, the method of self-determination.

Одержано редакцією 15.12.2006.

УДК: 372: [008: 37. 032]

Г. Г. МІРОШИНА

ВИКОРИСТАННЯ ІДЕЙ Л. С. ВИГОТСЬКОГО ПРО КУЛЬТУРНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ В РОЗГЛЯДІ ПРОБЛЕМИ ОПОСЕРЕДКОВАНОЇ ТРАНСЛЯЦІЇ ЕТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ВІД КЕРІВНИКА ДОШКІЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ДІТЯМ

Резюме. Стаття присвячена проблемі трансляції основ етичної культури від керівника й педагогів дошкільного закладу дітям через призму сучасних вимог до організації управлінської діяльності, яку автор розглядає з позицій концепції культурного розвитку дитини Л.С. Виготського.

Ключові слова: етична культура, культура управлінської діяльності, фасилітаційний вплив.

Постановка проблеми. Спектр наукових інтересів Лева Семеновича Виготського надзвичайно широкий, а глибина й цінність здійснених ним досліджень назавжди визначили його місце у славній когорті класиків вітчизняної і світової психології. Його вчення не є догматичним, а здатне давати паростки нових наукових пошуків у працях його послідовників.

У цій статті ми спробували розглянути проблему трансляції основ етичної культури від керівника й педагогів дошкільного закладу дітям через призму сучасних вимог до організації управлінської діяльності. Методологічною основою нашого дослідження є концепція культурного розвитку дитини Л.С. Виготського.

Процесуально модель розгортання проблеми полягає в тому, що етичні норми й культурні цінності в дітей дошкільного віку формують вихователі. Але законодавцем соціокультурних норм, правил, традицій, культури відносин, стилю педагогічної діяльності персоналу в дошкільному закладі здебільшого є керівник. Його професійна компетентність дозволяє йому реалізувати ту єдино доцільну (вірну, найбільш ефективну й результативну) стратегію управління, що буде сприяти підвищенню гуманізації виховного процесу і встановленню суб'єкт-суб'єктних відносин у транзакційних системах: керівник – педагог, педагог – дитина; керівник – батьки, батьки – дитина; керівник – педагог, педагог – батьки, батьки – дитина.

Результати теоретичного аналізу проблеми. Л.С. Виготський писав: „У процесі свого розвитку дитина засвоює не тільки зміст культурного досвіду, але і прийоми й форми культурної поведінки, культурні способи мислення” [4, 191]. А оскільки в дошкільному віці сила дії психологічного механізму наслідування досить велика, то прийоми й форми культурної поведінки здебільшого переймаються від вихователів. Стиль цієї поведінки, виражений у напруженості чи розкутості, швидкості чи неспішності, конфліктності чи толерантності найчастіше є результатом авторитарного чи демократичного стилю управління, його культури.

„У розвитку поведінки дитини, – на думку Л.С. Виготського, – слід розрізняти дві основні лінії. Одна – це лінія природного розвитку поведінки, тісно пов'язана з процесами загального органічного росту й дозрівання дитини. Інша – лінія культурного вдосконалення психологічних функцій, вироблення нових способів мислення, оволодіння культурними засобами поведінки” [4, 191]. Саме у другій лінії виявляються результати цілеспрямованої педагогічної діяльності вихователів і характеру їхніх ставлень до дітей, до себе, до батьків дітей, до навколишнього середовища.

Істотну роль у передачі етичних норм і цінностей відіграє комунікативна етика керівника. Суб'єкт-суб'єктний стиль спілкування завідувача дошкільним закладом із підлеглими, прояв толерантності до них, вираження емпатії реалізуються через мовленнєву діяльність. Тон, стиль, модальність, змістова парадигма мовлення керівника сприяють культурному розвитку персоналу і, відповідно, через них передаються дітям.

Лев Семенович Виготський із цього приводу писав: „Є всі підстави припустити, що культурний розвиток полягає в засвоєнні таких прийомів поведінки, що ґрунтуються на використанні і живанні знаків як засобів для

З М І С Т

<i>Вступ</i>	3
<i>Приходько Ю. О.</i> Внесок Л. С. Виготського в розвиток дитячої психології	4
<i>Поніманська Т. І.</i> Гуманістичне виховання в контексті ідеї Л. Виготського про дитячо-доросле співтовариство	8
<i>Дичківська І. М.</i> Проблема ефективності інноваційних процесів в освіті	12
<i>Горопаха Н. М.</i> Реалізація ідей Л. С. Виготського у розвиваючому навчанні дітей дошкільного віку (на прикладі використання дослідницького методу)	15
<i>Янциур Л. А., Фарина Н. П.</i> Л. С. Виготський про розвиток дитячої творчості	20
<i>Маліновська Н. В.</i> Мотиваційний компонент у навчально-мовленнєвій діяльності дітей дошкільного віку	24
<i>Самсонюк Н. Ф.</i> Прислів'я як індикатор визначення компетентності дошкільника у сфері життєдіяльності „Я сам”	26
<i>Воробйова Л. М.</i> Л. С. Виготський і розвиток сучасної психолінгвістики	29
<i>Белова С. А.</i> Інтерес як педагогічна умова навчально-виховного процесу у творчих спадщинах Л. Виготського та Г. Шарельмана	31
<i>Сузанская Т. Н.</i> Особенности катарсиса в „детском тексте” русской литературы	35
<i>Степанова О. І.</i> Збагачення словника дітей дошкільного віку засобами поетичної лексики	39
<i>Пох Л. И.</i> Эстетические воззрения Л. Н. Толстого в „Психологии искусства” Л. С. Выготского	42
<i>Разина Н. В.</i> Психологическая готовность к материнству в контексте культурно-исторической концепции	43
<i>Ховрина Г. Б.</i> Психологические особенности коррекции детей, не готовых к школьному обучению в контексте культурно-исторической концепции Л. С. Выготского	46
<i>Воробйов А. М.</i> Генезис дослідження співвідношення інтелекту та якостей креативної особистості	49
<i>Кравцов О. Г.</i> Исследование психологических особенностей девиантных подростков в русле культурно-исторической теории Л. С. Выготского	52
<i>Борова В. Є.</i> Дослідження корекції звуковимови дітей дошкільного віку в логопедії.	56
<i>Макаренко М. А.</i> Культурно-исторический анализ роли профессионального сознания в развитии личности	62
<i>Леценко Г. П.</i> Теорія мовленнєвої діяльності як основа формування комунікативної компетенції	66
<i>Новикова-Грунд М. В.</i> Групповые текстовые методики как развитие идеи инструментального метода	71
<i>Жаровцева Т. Г.</i> Професійне ставлення майбутніх педагогів до проблем неблагополучних сімей	75
<i>Литвиненко С. А.</i> Актуалізація ідей Л. С. Виготського в сучасній практиці виховання	80
<i>Юрченко В. М.</i> Л. С. Виготський як фундатор методології систематизації психологічних знань	82
<i>Рудь Г. В.</i> Динаміка формування і реалізації життєвих планів особистості у ранній юності	85
<i>Мірошина Г. Г.</i> Використання ідей Л. С. Виготського про культурний розвиток дитини в розгляді проблеми опосередкованої трансляції етичної культури від керівника дошкільного закладу дітям	89
<i>Головань Т. М.</i> Становлення і розвиток дошкільних закладів в Криму в II половині XIX – початку XX ст.	91
<i>Фасолько Т. С.</i> Л. С. Виготський про виховання моральної поведінки	96
<i>Кравець Л. М.</i> Рефлексивний підхід до становлення професійної діяльності майбутніх педагогів	100
<i>Врочинська Л. І.</i> Педагогічна підготовка батьків – основа ефективної взаємодії у вихованні гуманної поведінки дитини	102
<i>Матейко Н. М.</i> Психологічна корекція пізнавальної сфери дітей в умовах несприятливого екологічного середовища	106
<i>Козлюк О. А.</i> Психолого-педагогічна сутність поняття „спілкування” та підходи до його розуміння	108
<i>Косарєва О. І.</i> Зв'язок емоційної і когнітивної сфер у психічному розвитку дитини	113
<i>Марчук Г. В.</i> Проблема соціального розвитку дитини в світлі теорії соціалізації Л. С. Виготського	116
<i>Меналюк Г. Ф.</i> Мовленнєва математична культура вихователів дошкільних закладів	118
<i>Вижевська Ю. О.</i> Педагогічні умови формування професійно-пізнавального інтересу майбутніх учителів до педагогічної діяльності	122
<i>Федорова Н. В.</i> Гумор у спілкуванні викладачів із студентами як одна з умов організації гуманістичної педагогічної взаємодії	125
<i>Демянюк О. Б.</i> Гра як засіб корекційно-розвивального впливу на дітей дошкільного віку	128
<i>Грищук М. М.</i> Техніка постановки запитань як метод розвитку та підтримки психолого-психотерапевтичного процесу: системний аспект	131
<i>Панасюк М. М.</i> Соціально-психологічні фактори появи та розвитку навчального стресу у студентів вищих навчальних закладів	134
<i>Берлинская Л. А.</i> Ключевые компетенции в подготовке учителей Германии	138
<i>Дроздова К. В.</i> Результативність когнітивного напрямку самостійних занять фізичною культурою підлітків ..	140
<i>Картель Т. М.</i> Місце і роль професійної адаптації в професійному становленні майбутніх інженерів-будівельників	142
<i>Музика Ю. О.</i> Діагностика рівнів готовності майбутніх учителів до формування логічного мислення в молодших школярів	145
<i>Шмелев И. М.</i> Особенности картины мира лидера деструктивного культа	148
<i>Соколова А. В.</i> Досвід підготовки вчителів до формування педагогічної творчості в університетах Англії	150

<i>Носова Н. В.</i> Особливості фасилітативної дії педагогів у навчально-виховному процесі	154
<i>Глоба Н. В.</i> Анализ интеллектуальной децентрации у детей с задержкой психического развития (младший школьный возраст)	159
<i>Конюхова Т. С.</i> Поняття екосистеми як одне з провідних у сучасній екологічній освіті дошкільників	165
<i>Мельник І. Я.</i> Моральний аспект міжособистісних відносин у молодшому шкільному віці	169
<i>Арсеев И. И.</i> Особенности становления мотивационно-смысловой сферы верующих людей	172
<i>Сторож О. В.</i> Теоретико-психологічний аналіз особливостей творчого мислення і креативної особистості ...	176
<i>Якобчук Т. О.</i> Педагогічні умови запобігання та корекції відхилень у емоційному розвитку дитини дошкільного віку	180
<i>Відомості про авторів</i>	185

Наукове видання

ОНОВЛЕННЯ ЗМІСТУ, ФОРМ ТА МЕТОДІВ НАВЧАННЯ І ВИХОВАННЯ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Збірник наукових праць

Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету

Випуск 36

Заснований у 1996 р.

Редактор збірника Поніманська Т. І.
Відповідальний за підготовку збірника до видання Янцур М.С.
Технічний редактор Кравчук В.Ю.
Комп'ютерна верстка Хильчук Т.К.

Здано до набору 10.01.2007 р. Підписано до друку 26.01.2007 р.
Формат 60x84 1/8. Папір офсетний № 1. Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 29,14. Обл. вид. арк. 29,57. Замовлення № 21/1 Наклад 120.

Адреса редакції: 33028 м. Рівне, вул. Остафова, 31
Рівненський державний гуманітарний університет, кафедра професійної педагогіки і
трудової підготовки (к. 98, тел. 22-11-18)

Віддруковано в редакційно-видавничому відділі
Рівненського державного гуманітарного університету
33028 м. Рівне, вул. С.Бандери, 12, тел. 26-48-83

О – 59 Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти: Збірник наукових праць. Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 36. — Рівне: РДГУ, 2007. — 188 с.

ISBN 966 — 7281 — 08 — 7.

Збірник наукових праць містить статті з актуальних проблем реалізації психолого-педагогічних ідей Л.С.Виготського на сучасному етапі реформування освіти.

Опубліковані матеріали можуть бути корисними для науковців, учителів, вихователів, практичних працівників освіти, керівників дошкільних і загальноосвітніх навчальних закладів, викладачів та студентів вищих педагогічних навчальних закладів.

УДК: 37: 371: 372: 373: 374: 376: 378: 379

ББК 74.20